

tus, gustus aut tactus visum vel auditum supplere nequeunt.

Optima perfecta que harmonia dispositi sunt sensus ad fines propter quos nobis concessi fuerunt : si enim longe acutiores essent, externis objectis in eodem statu remanentibus, intolerabilia inde nascerentur mala : guttula aquæ, v. g., nobis appareret velut stagnum in quo magna multitudo piscium nataret, cuncta alimenta horrorem in nobis excitarent; dulcis zephyri flatus aures nostras concuteret, et verba hominum ferre non possemus; suavissimi odores tanquam fumus nos suffocarent; dulciores cibi palatum dilacerarent; molliores plumæ sicut hirsuta ligna carnem nostram excruciant, etc. In finitam ergo et sapientissimam divini Auctoris nostri industriam nunquam satis demirari possumus.

At, si modum quo hæc omnia fiant curiosius perscrutari voluerimus, impenetrabilis obscuritas statim nos irretiet. Supremæ igitur majestatis omnipotentiam sapientiamque jugiter veneremur ac perpetua jubilatione celebremus.

De passionibus.

Passiones quædam sunt commotiones ad bonum reale aut apparens nos excitantes, et ab eo quod repræsentatur ut malum retrahentes. Aliæ dicuntur spirituales, et aliæ corporales. *Spirituales* illæ sunt quæ immediatam non habent connexionem cum dispositionibus corporis; tales sunt invidia, superbia, amor vel odium Dei, etc. Passiones corporales eæ dicuntur quæ immediatam connexionem habent cum dispositionibus corporis, ut sunt gula, ebriositas, impudicitia, pigritia, iracundia, etc. Varias utriusque generis passiones varie apud diversos homines existere constat: earum autem generationem assignare, naturam explicare, effectus prædicere, remedia indicare hic non aggredie-

mur, multo quippe longius protraheremur. Hæc de re legi possunt Malebranche, l. 5; Para-du-Phanjas, n° 1259; Berard, p. 545; Descuret, *Médecine des passions*, etc.

De habitibus.

Nomine *habitus* intelligitur facultas aliquid operandi actibus frequenter repetitis comparata. *Habitus*, sicut *passiones*, duplicis sunt generis, scilicet spirituales et corporei. *Spirituales* ii sunt qui facultatum animi exercitium spectant; et iterum sunt vel tantum intellectuales, ut facultas percipiendi recte judicandi, ratiocinandi, etc., vel morales, ut *habitus* quosdam eliciendi actus internos mores spectantes, quales sunt actus amoris vel timoris Dei: hi pertinent ad voluntatem. *Habitus corporei* per exercitium potentiarum corporis acquiruntur; tales sunt *habitus* cantandi, instrumenta musicæ pulsandi, saltandi, manducandi, bibendi, etc.

Facilius vel difficilius acquiruntur *habitus*, juxta animi, vel corporis, vel utriusque dispositiones, actuum repetitionem, exercitii ardorem, etc. Hi *habitus*, sive boni, sive mali, multo facilius contrahuntur in juvenili quam in senili ætate.

In quo præcise sit natura habituum, præsertim spiritualium, definire et explicare opus est arduum, quod tentare nolumus.

De imaginatione.

Imaginatio est illa mentis facultas qua objecta sensibilis sub imagine corporea nobis sine sensuum operatione repræsentamus; v. g., rotunditatem terræ, multipliciter siderum, immensitatem cæli. Qualitates igitur sensibiles corporum eodem modo per imaginationem ac per sensationem nobis exhibentur, cum ea tamen differentia, quod mentem communiter non tam vivide afficiant.

Perutilem, imo necessariam esse facultatem imaginandi certe negari non potest; hinc enim nascuntur gratiosæ sermonis figuræ, ac jucunda artis dicendi ornamenta, quibus veritas illustrata, unicuique amabilior redditur. Absentia possibilis objecta exhibet imaginatio, ea contra se sistit, convertit, retrahit, iterum admovet, et sic uberem materiam intellectui subministrat. Qui vero lentam frigidamque imaginationem habent, nihil excogitant, nihil adveniunt et fere nihil conficere possunt.

Plurima sunt tamen imaginationis pericula quæ sedulo præcaveri debent, in turpes errores sæpe nos conjicit, ut diximus in logica, libidines inflammat, sensus commovet, ad infamias excitat, atris imaginibus frequenter nos insequitur, mala auget, ficta representat ut vera, graves inducit morbos, etc. Hinc tristitia, mœror, tædium, animi dejectio, quædam deliria, furor, vindictæ, desperatio, suicidia, etc. Sedulo igitur cohibenda est imaginatio, præsertim in juventute, attentionem ad alia objecta licita convertendo.

Quædam vere mira de imaginatione referuntur. Sic mulier prægnans quæ attentius deforme conspiciat objectum, aut vehementiori modo illud videre vel possidere cupit, aliquem cibum manducare desiderat, etc., commaculatum, deformem vel aliter vitiosum aliquando pariet fœtum. Innumera facta tales imaginationis effectus attestari videntur, quamvis solidis rationibus demonstrari non possit quomodo hæc contingant.

Malebranche pluresque alii auctores frustra conati sunt explicare vim imaginandi, tum ex parte mentis, tum ex parte corporis: nos vero ne id quidem tentabimus.

De memoria.

Memoria illa est facultas qua præteritas imagines et perceptiones in mentem revocamus. Nisi mirabili

hac præditi essemus facultate, nullam experientiam acquirere nullaque præterita scire possemus.

Nonnulla memoriæ phænomena ab omnibus observantur 1° facilius discunt, et quæ didicerunt tenacius retinent juvenes quam ætate proveciores; 2° quæ in perfectiori ordine disponuntur, multo expeditius in memoria velut collocantur et promptius revocantur; 3° apud quosdam homines memoria est tanquam liber in quo quidquid inscribitur, integre custoditur et ad nutum voluntatis ibi reperitur, apud alios vero, multa brevi delentur et mox frustra quærentur; 4° nonnunquam imperfecte et quasi in confuso cognitiones olim acquisitas recordamur. Clare videmus aliquid nobis deesse; nomina, circumstantias quærimus: sinus memoriæ, velut angulos obscuri cubiculi, perlustramus: aliquando res quæsita cunctis conatibus nostris se subtrahere videtur; et aliquando non postulata ante oculos mentis nostræ ultro se sistit; 5° si colatur et opere exerceatur memoria, præsertim in juvenili ætate, augetur ac perficitur, dum incuria et negligentia pigrescit, obduratur, et non raro fere penitus amittitur, etc.

Quæ autem sit causa efficiens horum aliorumque memoriæ phænomenum, quæ sit ipsius ratio constitutiva, quomodo tot cognitiones diversæ in eodem capite per ordinem contineri et ad voluntatis imperium revocari queant, incessum huc usque determinare ac explanare conati sunt philosophi.

Plerique supponunt imperceptibiles fibras cunctosque nervos tot perfectos esse tubos in quibus subtilissima ac velocissima existit materia quam vocant *fluidum animale* aut *spiritus animales*. Hæc materia per fibrarum nervorumque canales incredibili motu ab organis ad cerebrum currit, et mentem, quam ibi quasi collocatam esse arbitratur, admonet; a cerebro ad organa, jubente voluntate, maxima celeritate descendit, musculos inflat, trahit, inflectit, et artuum motus determinat, easdem vias crebrius frequentans,

quædam in medulla cerebri exarat vestigia, per quæ facilius deinde transiens, easdem ideas semper excitat. Sic passiones, habitus, memoriam ejusque phænomena prædicti philosophi explicant. Verum quid sit fluidum illud animale, quo fundamento illius existentia affirmetur, quæ proportio detur ipsum inter et voluntates nostras, non dicitur, non ostenditur. Nonne adhuc sapientius et ignorantiam nostram confiteri quam ad hypotheses tam obscuras tamque caducas confugere?

Certum est memoriam, imaginationem, ipsasque passiones non semper esse mere passivas; in eis namque sæpe mens agit: unde merito concludi potest illas ex corporibus sensus commoventibus non oriri, ac consequenter mentem non esse corpoream.

De somno, somniis, deliriis, etc.

Evidens datur discrimen inter somni et vigiliæ statum: unum ab altero tuto secernimus; hoc autem pro consueta agendi ratione nostra certe sufficit. Mens perspicax et activa in vigilia, in somno quasi sopita esse videtur. Interdum variis afficitur imaginibus atque ideis plus minusve inordinatis, quæ, redeunte vigilia, statim evanescent: hæc vocantur somnia (*rêves*).

Delirium, stupiditas, insania, furor, etc., ejusdem ferme sunt naturæ ac somnia; aliquam enim inordinationem graviolem vel leviolem inter mentis affectiones semper supponunt.

Hæc omnia per varios spirituum animalium concursus explicare volunt supra memorati philosophi, inter quos Para-du-Phanjas; nos vero, impotentiam nostram libenter agnoscentes, omnino tacere satius judicamus.

SCHOLIUM.

Ex his quæ usque nunc de mente humana diximus, inferendum est hominem recte definiri *Animal ratio-*

nale: per vocem *animal* convenit omnibus animantibus, et per verbum *rationale* a cunctis aliis animalibus distinguitur.

D. de Bonald (*Recherches philosophiques*, ch. 5) definit hominem, uti jam diximus: *Une intelligence servie par des organes*. Hæc definitio falsa est: non exprimit enim hypostaticam mentis et corporis unionem, quæ sola hominem constituit. Est insuper contraria Concilio generali Viennensi reprobanti, velut erroneam ac veritati catholicæ inimicam, doctrinam temere asserentem aut in dubium vertentem, *quod substantia animæ rationalis vere ac perfecte humani corporis non sit forma*.

De systemate doctoris Gall.

Abs re forte non erit hic quædam dicere de famoso doctoris Gall systemate, quod nunc etiam plures admittunt.

Doctor Gall, e Germania oriundus, anno 1758 natus, varias regiones peragratus, Parisios venit, ibique diu permansit, et obiit anno 1828.

Advertens homines nasci cum propensionibus unicuique plus minusve specialibus, rationes earum in conformatione cerebri quæsiit et invenisse autumavit.

Tot in cerebro distinguebat organa quot sunt in mente facultates ac propensiones: interiora cerebri organa, quibus singulæ facultates ac propensiones correspondent, exterius innotescunt per cranii protuberationes, quarum evolutiones sensibiles gradum sive facultatum, sive inclinationum ipsis correspondentium manifestant. Hinc nata est scientia cui nomen *cranioscopiæ* impositum fuit.

Triginta tria distinxerat cerebri organa, quibus Spurzheim, ejus addictus discipulus, duo addidit.

Merito notatum fuit hunc doctorem, 1° organorum ordinem ac distinctionem gratuito sæpius statuisse; 2° aptitudines physicas et morales ac intellectuales

non raro confudisse; 3° animam nimis materialem fecisse, illam fatalitati *organismi* subjiciendo, siquidem omnis actio voluntaria non est nisi quædam cerebri excitatio.

Quanta ex hinc mala defluant consecutaria nemo non videt.

Plures medici celebriores ac physiologistæ systema Gall ex ipsa scientia confutarunt, Walter, Sæmmering, Gordon, Barclay, Magendie, Foville, etc., propugnaverunt conformationem cranii formam cerebri non repræsentare; diversorum organorum functiones negaverunt, et innumera facta systema istud impugnantia congesserunt.

Doctor Gall accusationem *materialismi* repellere tentavit, et reipsa fatendum est doctrinam ejus non necessario *materialismum* importare, quamvis ea, prout ab ipso exhibita fuit, sæpius illum sapiat. Dici enim potest mentem spiritualem esse, et excitationibus organicis præsertim circa operationes intellectuales non infallibiliter moveri.

Inter eos qui systema doctoris Gall amplexi sunt, plures sic illud intelligunt, et scientiam *craniologie* habent tantum ut conjecturalem. Sed alii nihil in eo vident præter merum *materialismum* aut saltem *fatalismum*, libertatis eversorem, quem profiteri non dubitant.

Quidam *cranioscopiam* abnegantes, admiserunt *cerebroscopiam*, id est, aperto capite post mortem, cerebrum inspicientes, de inclinationibus quibus obnoxius fuit defunctus judicant. Nec istud systema, ex supra dictis, probari potest.

CAPUT QUARTUM.

DE MENTIS HUMANÆ DESTINATIONE.

Ex demonstratis constat mentem a corpore prorsus esse distinctam, nulla partium aggregatione compo-

sitam, sed omnino simplicem, et ideo dissolutione partium perire non posse, sicut corpus. Vel igitur destructioni corporis superest, vel in nihilum a Deo statim reducitur.

Tria inquirenda naturaliter nobis hic occurrunt, videlicet, 1° an mens humana, destructo corpore, necessario pereat, vel pro altera reservetur vita; 2° an altera futura sit vita beata vel misera, secundum uniuscujusque opera; 3° an futura sit æterna, adeo ut mens reipsa immortalis esse debeat. Duo posteriora in tertia parte hujus operis convenientius examinabuntur, postquam boni et mali moralis existentiam astruxerimus. Primum itaque solum disquisitioni statim subjecturi sumus.

ARTICULUS UNICUS.

UTRUM MENS, DESTRUCTO CORPORE, NECESSARIO PEREAT,
AN VERO PRO ALTERA RESERVETUR VITA.

Notandum 1° omnes homines morituros esse: *Statutum est hominibus semel mori* (Hebr. ix, 27), et experientia omnium temporum hanc sententiam confirmat.

Notandum est 2° hominem ut talem revera destruendum esse per mortem. Homo enim est totum ex corpore et anima mirabili unione junctis compositum: soluta hac utriusque substantiæ unione, jam non existit homo, sicut non existit domus quando sejunctæ et dispersæ sunt partes quibus constabat.

Notandum est 3° corpus dissolvi quidem per mortem, et in varias abire partes, igneas, aereas, aquosas et terrenas; sed nullam partem *annihilari*. Ita saltem generaliter philosophi, qui contendunt nullam materiæ atomum in nihilum reverti.

Notandum est sufficere ut solidis rationibus demonstræm dissolutionem corporis *annihilationem* animæ non importare; tunc enim corruet præcipuum fundamentum argumentorum incredulitatis contra alterius